

Indien uwe ziele ware in mijner ziele plaats".

Zou ik ook, als gilliden, spreken, indien uwe ziele ware in mijner ziele plaats? Zou ik woorden tegen u samenhoopen en zou ik over u met mijn hoofd schudden? Job. 16: 4.

Twist er niet over. Elk onzer moet zijn eigen pak dragen, moet zijn eigen kruis torren. En die last des lijdens wordt u op aarde toegewezen niet naar uw geloof, veel min naar uw verdienste, maar schier eeniglijk naar het vrijmachtig bestel van uw God.

Er wordt daarom niet ontkend, dat stille plichtsbetrachting zekere vrucht ook aan levensgeluk toelt; en dat omgekeerd een zich wegwerpen in een zondig leven den roekeloze vaak duur te staan komt. Maar deze tegenstelling, zonder meer, verklaart u de zeer ongelijke verdeling van levensgeluk niet, noch ook de telkens verrassende onevenredigheid tusschen het kruis dat den één en het kruis dat den ander wordt opgelegd.

Eens, in den dag des oordeels, dat spelt ons ons rechtsbesef en dat profeteert ons Gods Woord, komt er voor zoo stuitende ongelijkheid van eeffening, als al was reeds wegstierd of nog leeft, als alle levenden en dooden voor den rechterstoel van Christus zullen verschijnen, en ze zullen wegdragen naardat ze in het leven gedaan hebben, hetzij goed, hetzij kwaad.

Maar in afwachting van dien grooten en doerlichtigen dag, blijft het hier in deze aardse bestelling bij het mysterie des lijdens en doorontwikkeling van twee geheel uiteenlopende lijnen.

Van den éénen kant de lijn van *Sinaï*, d. i. de lijn der aanvankelijke vergelding *hier reeds*, als wie niet op wil passen, in de maatschappelijke worsteling ondergaat, en omgekeerd wie zijn weg wel aanstelt, merkbaar vooruitkomt.

Maar ook van den anderen kant de lijn van *Golgotha*, d. i. het mysterie des lijdens, dat den rechtvaardigen het kruis voorspelt en de goddeloosheid der wereld over den Man van Smarte doet triomferen.

Ja, tot zelfs in de natuur ziet ge die twee lijnen dwars door elkaar schuiven.

Eenzijds een God, die zijn son laat opgaan over bozen en goeden, en die regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen. En toch weer anderzijds een verwaarloosde akker, die zijn bodem ontvoert, en in welke tegenover, die den wijven landman in vrede en in goeden doen onder zijn wijnsloot doet nederzinken.

Alhoes die twee.

Rechts een regel van vergelding, die lijden aan soude hant; maar ook links een regel, die met elk denkbeeld van vergelding spot, en die voor den Eenigen die, uit een vrouw geboren, vlekkeloos rein was, een vloekhout oprichtte en nog aan dat vloekhout hem tergeef.

En die tegenstelling ge verklaart ze u niet uit de verbinding of de onrechtvaardigheid der menschen, want God geeft Job aan Satan over; en nu nog vloekt krankheid en dood, die zoo vaak het pad des rechtvaardigen in sombere nevelen hullen, niet uit des menschen eel of gril, maar uit het vrijmachtig bestel van den Eeuwigen.

Vaat ge nu, of het ons gegeven is, om hier reeds, bij het licht des Woords, dien schillen stijd, die de vrouwen aller eeuwen gestrekt heeft, helder op te lossen, dan past het ons zeer zeker te belijden, dat we meer weten dan de vrienden van Job, en meer dan de Prediker van Jerusalem. Immers Gethsemane en Golgotha, die toen nog moesten *beven*, liggen thans achter ons. Maar dan voegt toch elk onzer er aanstonds bij, dat ook bij Golgotha het *aanblijven* zooveel lichter valt dan het *doorgaan*.

Nichts zooveel is klaar, dat de oplossing van den strijd tusschen den *regel van Sinaï*, die den goddeloos, en den *regel van Golgotha*, die juist omgekeerd den rechtvaardigen doet lijden, te zoeken is in een derden regel, in den regel die ons het mysterie der liefde vertolkt, en die spreekt van een lijden van den één in de plaats van den ander; van een ondergaan en verdrinken in plaatsbesteding; van een komen van de ziele des éénen in de ziele des anderen plaats.

Want al schijnt dit op het eerste hooren raadselachtig, en al spreekt Job, die er het eerst van gewaagt, er nog in nevelen van, toch kennen we zelf dien gouden regel meer wel uit eigen ondervaring.

We hebben ze gekend, we hebben ze doorleefd, de heilige oogenblikken, dat anderzant ons zoo pijnlijk op de ziel woog, dat we soms meer dan de lijder zelf, er onder gedrukt en gebogen gingen.

En ook, ze zijn ons niet vreemd, maar uit de herinnering gemeenzaam, die zalige gewaarwordingen, als het ons te moede was, of het leed om van de schouders gleed, doordien anderzant mededogen onze zielsmaat onderging. Heide malen is nu hier plaatsbesteding.

De ene maal aanstijgt hij het kruis van anderzant schouder af, om het in hun plaats, hun toebestelling, te dragen. En de andere maal nam men het u van de schouders, en droeg een ander het, door liefdesgemeenschap en dank bij de gemeenschap der heiligen, in uw eue.

Het is ook, die was het heugde nog niet. Nog niet de volle toepassing van de gouden wet der vermagde liefde.

Die bloot alleen en eeniglijk op Golgotha.

Maar het was Simon van Cyrene dan toch, die het kruis van Jezus overnam, en het Jezus droeg, het naar den kruishevel sleepte in zijn hand.

Indien uwe ziele ware in mijner ziele plaats, is natuurlijk eenzijdigheid niet het omgekeerde: Indien mijn ziele ware in uwer plaats, is wederkerig.

Van den één naar den ander, en van den ander naar den één.

Dech altoos met de raadselachtige uitwerking, dat de last van het kruis verplaatst wordt, en dat voor den één die last is verlicht, en voor den ander die last is verward.

Dat, zult ge zeggen, is die werking der liefde *heel*.

Wat toch niet het, dat waar eerst A leed, nu B dat lijden overneemt, om A te ontlasten? Maar dan niet naar dienzelfde regel. A op zijn beurt het lijden weer van B overneemt, zodat ten slotte zijn kruis naar hem terugkeert? Ja, maar nog, eicht dan ook de liefde niet, dat ge uw lijden verbergt, om door die verberging te voorkomen, dat een ander doot uw lijden in de smart komt?

En ja, dat zou ook zoo zijn, indien beide malen dat lijden op *dezelfde wijze* werd gedragen.

En zoo ge merkt, dat het daarop uitloopt, dan

doet ge ook beter met uw lijden op te knopen, en het te verbergen voor de wetenschap van uw besten vriend, om het alleen aan uw God en uw Heere in de uitgieting uwer ziele te klagen.

Maar als het een lijden der liefde wordt, om dat gij uwe ziele in zijner ziele plaats steldt, neen, dan is dat overdragen, dat uitruilen van het kruis, dat plaatsbesteding lijden der liefde niet doelloos.

Want zie, de man, die het leed droeg, omdat Gods bestel het over hem bracht, werd er door gedrukt, dreigde er onder te bezwijken, en ging er in onder. Maar als gij, door liefde, datzelfde kruis van hem overneemt, dan werkt het bij u omgekeerd, dan werkt door de liefde datzelfde kruis verheffend, verrijkt u inwendig, en gunt u oogenblikken van zalig, zielsinnig geluk.

Immers ge hebt aanstonds loon voor uw lijden, wijl ge ziet dat het leed door u verzacht is.

Gemeenzaam noemen we zulks ook wel: *zich kunnen indenken in iemands toestand*.

En zekerlijk, reeds daarin kan veel liefde werken, en hard zal eens het oordeel gaan over den man, die zoo niets dan zijn ik kende, dat hij anderen in hun lijden nooit verstand noch begreep.

Maar toch: u in een anderen toestand indenken, is iets veel algemeener en oppervlakkiger. Het is *algemeen*, want zich in te denken in anderen toestand" komt schier bij elk verkeer en elken omgang tepas.

Geen vader of moeder kan wel opvoeden, als ze zich niet weten in te denken in den toestand hunner kinderen. Een onderwijzer kan niet onderwijzen, zoo hij niet ingaat in den toestand van zijn leerling. Een prediker kan prediken, zoo hij zich niet indenk in den toestand zijner hoorders. Geen ziekenster kan verplegen, zoo ze niet inkomt in den toestand van haar kranke.

In ander toestand zich te kunnen indenken" is de algemeene regel van alle doeltreffende en vruchtdragende behandeling van andere menschen.

Maar de regel, die het mysterie des lijdens beheerscht, mikt veel hooger, omdat hij niet in de oppervlakte blijft, maar indringt in het wezen. Als ik hoor van zoo vreemde schipbreuk, als onlangs de *Elbe* trof, kan ik mij indenken in de lijnwekkende taterelen, die er het schip in de golven wegdook, op het zinkend wrak zijn afgespeeld; maar dit blijft bij de bloote *voorstelling*; en ook waar ik er door ontroer, is het geen dieper ontroering dan die bij het lezen van Shakespeare's *Hamlet* mijn aandoening opwekt.

Maar hier is veel meer, en heel iets anders. Niet het zich indenken in en zich voorstellen van ander toestand, maar een gaan staan in zijn plaats; een inleven in hetgeen hij doorleefde; een hem onnemen van het kruis, om het in zijn steek en plaats te dragen.

Nu is dit feitelijk, in volten zin, en met volkomen ontslappende uitwerking alleen op Golgotha geschied.

Daar droeg hij de straf die ons den *vrede* aanbrengt. Den vloek, die op ons lag, nam hij van ons af en droeg hij zelf.

En natuurlijk, zoo het kruis van den broeder overneemt, is ons, kinderen in de liefde, die we zijn, niet gegund. Daarvoor zoudt ge, als Jezus, gamach heilig moeten wezen.

Maar in de schaduw der liefde wandelen, God zij lof, ja, dat kunnen we toch wel. Niet door gekunsteld oplet, maar als de echte liefde door den Heiligen Geest in onze harten is uitgestort.

Dan toch dringt ziel in ziel. Dan achten we ons zelve niet en vergeten ons ik, om over te gaan in het verborgen heiligdom van anderzant, en om bij het altaar der smart, dat dan rookt met zoo loodgraue wolven, naast hem neder te knielen, hem te onderwerpen, en het wicht van zijn leed van hem over te nemen.

Of liever nog, ook dat zou ons te veel zijn. Och onzer liefde kracht is zoo klein. Maar Hij, wiens Goddelijk schoen het meest in het mededogen des ontfemmens schittert, dampelt onze ziel dan, dieper dan we zelve weten, in de smart van den broeder onder, en voert in de opwelling dieser heilige sympathie ons het overwelpe hart van den broeder tegen.

En dan dunkt het wel kort, en niet wij kunnen dat heilig oogenblik vasthouden of verbergen.

Maar geweest is het er dan toch, dat één ondeebare oogenblik, dat onze ziel, in onzes broeders ziele plaats, *leed* wat hij doorworstelde, en dat zijns de balsemende vertroosting was.

Amsterdam, 8 Maart 1895.

Voorwerpelijk.

Wat verstaat men onder louter *voorwerpelijk* prediking?

Antwoord: Zulk een prediking, die de waarheid Gods uit zijn Woord zoo zuiver en zoo volledig mogelijk in het midden der gemeente nederlegt, maar zonder dat het verband van die waarheid of met den prediker, of met de gemeente, uitkomt.

Stel u voor, dat er in de plaats van den prediker, een phonograaf op den predikstoel werd gezet, en dat uit dit instrument de klanken voortkwamen, het zou voor de louter *voorwerpelijke* prediking geen verschil maken.

En ook, denkt liet u in, dat de bloot voorwerpelijke prediker zijn predikatie niet in het midden van de vergadering der geloovigen, maar in een geheel leeg gebouw voor stoelen of banken uitsprak, het zou aan de predikatie niets veranderen.

Bloot voorwerpelijke prediking is prediking *zonder* verband met de zielen. Geheel buiten de sprekende of hoerende *onderwerpers* of personen blijvende. Een prediking, die u zegt: Zoo ligt de waarheid, en daarmede uit.

Op dit standpunt is het dan ook volmaakt onverschillig, wie prekt en wie hoort, de predikatie blijft eender. Al dat maken van honderden predikanten voor elken Zondag in honderden kerken is, welbeden dan ook noodloos moeite. Men kan evengoed voor elken Zondag één predikatie voor heel het land laten maken, en die in druk roozenden, opdat alle predikers in alle kerken diezelfde predikatie voorlezen.

Het doet er toch op dit standpunt niets toe, wie het zegt en hoe het gezegd wordt, als de voorwerpelijke waarheid maar wordt uitgesproken. Zelfs kan men de kanten van

er een predikant op na te houden, wel opgeven. Allicht toch dat men in de gemeente wel een of ander persoon vond of hoorde, die duidelijk en met heldere stem voorlas. En als dat maar geschiedt, is het genoeg.

Of liever, ook, die moeite kon men sparen, en nog eenvoudiger ware het, om aan elk gemeentelid een exemplaar van zulk een voorwerpelijke predikatie thuis te zenden; dan kon ieder die zelf in zijn gezin voorlezen, en op die wijze zou de voorwerpelijke waarheid evengoed in de gemeente worden nedergelegd.

En nu zegge men niet, dat we er een caricatuur van maken. Want in ernst, zoo men zich op het standpunt plaatst, dat het op niets anders dan de predikatie aankomt, dan op het nederleggen in de gemeente van de voorwerpelijke waarheid, dan is het ons met onze teekening volle ernst.

Immers als er niets te doen is in de predikatie, dan om, los van den persoon des predikers en los van de personen in de gemeente, de voorwerpelijke waarheid neer te leggen, dan mag aangenomen, dat b. v. een hoogleeraar in de Dogmatiek zulk een opstel veel zuiverder en bondiger in elkaar zal kunnen zetten, dan menig jeugdig prediker.

Konden de kerken derhalve zulk een hoogleeraar aanstellen, om voor elken Zondag tijdijk zulk een, *erstellig* opstel in gereedheid te brengen, en in druk te doen roozenden, dan mag ondersteld, dat de nederlegging van de voorwerpelijke waarheid in de gemeente nóg juist en krachtiger zou toegaan, en konden de lezaren den tijd, dien ze nu aan het vervaardigen van zulke opstellen besteden, veel nuttiger aanwenden, in het persoonlijk bezoeken der gemeente of ook voor diepe studie.

Hier zou nog tweedee voordeel aan verbonden zijn.

Ten eerste zou het dan in alle kerken tot een gelijke en identieke voorstelling van de waarheid komen, en zou er niet in de één kerk zus en in de andere kerk zóó gepredikt worden. Iets wat niet weinig de eenheid van inzicht zou bevorderen.

En ten andere zou er op die wijs eenige vaste orde in de predikatie komen.

Nu toch hangt, o, zooveel van gril en toeval af.

Den éénen Zondag neemt de prediker *dit*, en een anderen Zondag *dat* stuk der waarheid, en legt het voorwerpelijk voor de gemeente neder.

Soms hangt het volgende stuk met het voorgaande saam; maar heel dikwijls ook volstrekt niet.

Dit maakt dat enkele stukken, waarin de prediker zich meer thuis gevoelt, telkens en telkens weer worden behandeld; maar dat andere, evenzeer gewichtige stukken, bijna nooit ter sprake komen.

En ook is er een van den hak op den tak springen. Nu eens een stuk uit de leer der Zonde, dan opeens iets uit de leer der Sacramenten, een derde maal iets uit het stuk der Schepping, den *viende maal* van de Verkiezing. En zoo wordt, zonder orde of samenhang, nu *dit* dan *dat* stuk der waarheid voorwerpelijk neergelegd, al naar gelang de prediker zijn aandacht op dezen of dien tekst liet vallen.

Ook dit ongerief nu zou men te boven komen, zoo één geleerd man deze voorwerpelijke opstellen voor alle kerken saam in gereedheid bracht, en de leeraars ze voorlezen.

Dan toch zou er vanzelf zekere orde, zekere volgorde, zekere opeenvolging in komen, en zou het onderwijs in de voorwerpelijke waarheid geregeld voortgaan.

En nu zegge men niet, dat het dan toch beneden de waardigheid van een leeraar zou zijn, om zulk een stuk van een ander voor te lezen; want in tal van Protestantsche kerken heeft men jarenlang zulke predikbunds laten opstellen en kerkelijk goedgekeurd, die in kerk bij kerk door de predikanten werden afgelezen. Men noemde deze bundels *Postillen*.

Maar bovendien, op het *bloot voorwerpelijk* standpunt hebt ge met den leeraar niets te maken.

Het standpunt is veelteer, dat ge niet op hem letten moogt, en dat de leeraar in de predikatie nauwelijks mag laten merken dat hij bestaat.

Hij moet zich geheel effaceeren. Een phonograaf van vleesch en bloed te zijn, moet op dat standpunt, zelfs zijn hoogste ideal zijn. Of vindt ge *phonograaf* al te sterk, zeg dan *automaat*.

Dit spreken we nu daarom zoo *scherp*, en tot op zekere hoogte zelfs *ironisch* uit, omdat naar onze *laage* overtuiging dit *bloot voorwerpelijk* standpunt door geen enkel Dienaar des Woords *mog* worden ingenomen, overmits de stichtende en vertroostende en tot bekeering roepende predikatie er door vernietigd wordt.

Ja, we gaan verder.

Neemt ge dat *bloot voorwerpelijk* in volstrekten zin, dan vernietigt het feitelijk den Dienst des Woords als *zoodanig*, en doet dien ondergaan in een, en dan nog *menschenkundig*, catechiseeren.

Want het is wel zoo, dat zij, die dit stelsel voorstaan, nu in de tweede plaats de werking des Heiligen Geestes laten treden, om de neergelegde waarheid al dan niet aan de kerk te betuigen, maar op dit standpunt gaat die werking des Heiligen Geestes buiten den prediker en buiten de predikatie om, en grijpt *niet* uitwendig plaats.

Onmiddellijk, d. w. z. zonder dat de Dienst des Woords het karakter erlangt van een door God verordend middel, om voor deze werking des Geestes de bedding uit te graven.

Steeds hebben we uit dien hoofde dit *bloot voorwerpelijk* standpunt bestreden, overmits een lid der kerk de voorwerpelijke waarheid ook wel uit boeken kan vernemen, en de werking des Heiligen Geestes hem evengoed in zijn huis als in de kerk bereiken kan, en alzoop op dit standpunt heel het kerkelijk wezen zijn noodzakelijken grond verliest.

Nu denke echter de *bloot onderwerpelijk* prediker niet, dat we hem daarom gelijk geven.

Voor hem heeft de *Herant* voor een volgend nummer nog iets in de pen.

Ook hier toch ligt tegenover klip.

En als we u manen om de *voorwerpelijke* klip te ontzeilen, ligt hierin allerminst opgesloten, dat we u regelrecht op de *onderwerpelijke* klip afsturen.

Liefst zagen we dat ge *beide* meedt.

Maar om dit doel te bereiken, is het noodig, dat men beide deze standpunten eerst eens op zichzelf beschouwe, en ze in hun eenzijdige strekking doorzie.

Voorbij het bespreken van veel dat met deze kwestie saamhangt, loopt men zoo licht gevaar over en weer in het honderd te praten, indien men niet begint, met zich een helder en juist begrip te vormen van wat onder beide zegwijzen te verstaan zij.

En daarom bepalen we ons voor ditmaal tot het *bloot voorwerpelijk* standpunt.

Men belijdt dan, en te recht, dat wij, als door de zonde verduisterd, de waarheid zien noch kennen. Dat God de Heere in zijn genade, aan ons, zondaren, de waarheid geopenbaard heeft. Dat in den naam des Heeren deze geopenbaarde waarheid rusteloos in de gemeente moet worden nedergelegd. En nu voorts, dat in dit nederleggen van de waarheid Gods in het midden der gemeente het wezen der predikatie bestaat. Dat dit haar doel en haar bestaansrecht is. En dat, ook afgescheiden van wie spreekt of wie hoort, *die waarheid Gods* haar majesteit handhaaft, en voor rekening ligt van een iegelijk aan wien ze is aangezegd.

En dit nu juist is een vermenging en door-eenwarring van ware en valsche begrippen, die eerst ontward kunnen worden, zoo vooraf ook de *bloot onderwerpelijke* prediking aan soortgelijke critiek is onderworpen, als ditmaal de *bloot voorwerpelijke*.

Kerk en School.

II.

Een tweede denkbeeld, dat korte bespreking eischt, voert zijn betoog ongeveer in dezer voege.

Is, zoo vraagt men, de plicht om de gedoopte kinderen te onderwijzen, niet door de Doopbelofte op de ouders gelegd?

En zoo ja, moet dan een school niet beschouwd, als handelende krachtens de bevoegdheid, die de ouders op den onderwijzer hebben overgedragen?

Die ouders nu hadden bevoegdheid en plicht, om hun kinderen niet alleen in knudigheden, maar ook in de Christelijke religie te onderwijzen. Voor zooveel zij een deel van de taak der opvoeding op den onderwijzer overdragen, houdt dit derhalve ook de overdracht van het godsdienstonderricht in. En alzoop heeft de school niet met de kerk, maar *nuttelend* met de ouders te rekenen.

Maar schoolonderwijs de onderwijzer de Christelijke religie, als plaatsvervanger van den vader, of, bij diens ontstentenis, van de moeder.

Een voorstelling, die dan vooral wordt aangedrongen door de woorden van de Doopbelofte: *Zelf onderwijzen, of doen onderwijzen*.

Dien onderwijzen toch is opdracht. Aan de kerk kunnen de ouders geen opdracht geven. Die handelt ambtelijk. Het *doen onderwijzen* kan dus alleen slaan op het *doen onderwijzen* in de Christelijke religie door den schoolmeester.

Ongetwijfeld is deze voorstelling daarom vooral zoo verdelijk, omdat er een element van waarheid in ligt.

Denkt ge u in een idealen toestand in, dan moest het onderwijs in de Christelijke religie, dat de ouders geven, uitgebreid, en de catechisatie ingekrompen. En het schoonst zou de toestand zijn, zoo de catechisatie alleen strekte, om zich te overtuigen of de persoonlijke belijdenis en de geestelijke kennis ver genoeg was voortgeschreden, om tot de stipulatie en tot de toetreding van het heilig Avondmaal over te gaan.

Toch zou ook zelfs bij zoo idealen toestand het betoog niet opgaan.

Ziehier, waarom niet.

De Doopbelofte is geen belofte die de ouders in stilte voor zich zelf afleggen, maar het is een hun *afgenomen* belofte. Ze leggen die belofte af in handen der kerk. En diensvolgens erkennen ze het recht der kerk, om te beoordeelen, of deze belofte wordt *nagekomen*.

Zoo is het niet met een louter geestelijke belofte. Daarover gaat alleen het oordeel van den Kerner der harten.

Maar zoo is het wel met een *institutiële* belofte, d. w. z. met een belofte die ge als lid van een instituut in handen van het bestuur van dit instituut aflegt.

Van dien aard nu is de *Doopbelofte*.

Ze wordt afgelegd, niet in het lichaam van Christus als geestelijk organisme, maar in de kerk als instituut. Door leden van dit instituut. In handen van de Dienaren des Woords, als in deze gelast en gemachtigd door den kerkeraad, als bestuur van het instituut.

Het oordeel of deze belofte wordt nagekomen, staat alzoop niet aan de ouders, maar aan de institutiële kerk, en nader aan den kerkeraad.

Ook al verkeerden we dus in den meest gewenschten toestand, zoo zouden de ouders het onderwijs van hun kinderen in de Christelijke religie toch nooit aan den onderwijzer kunnen opdragen, dan onder verband van het oordeel en toezicht der kerk; en de ouders zouden als leden der kerk niet vrij zijn, om dat onderwijs te laten geven op een wijze, die het toezicht en oordeel der kerk uitsloot.

Nu echter weet een iegelijk, dat we in dien idealen toestand op verre na niet verkeerden.

Veeler zijn de praktische toestanden zoo, dat de meeste ouders, als hun kinderen naar school moeten, ganschelijk buiten staat zijn, zelfstandig tusschen school en school te kiezen.

Meestal zelfs hebben ze geen keuze, omdat er op hun dorp maar één school met den Bijbel is.

Voorzover ze dus gevoelen, dat hun kind op de openbare school niet thuis hoort, rest hun niet anders, dan hun kind naar die één school met den Bijbel te zenden.

Keuze kennen ze daarbij in den regel niet. Of de meester goed is, of het onderwijs er deugt, of het onderwijs een opvoedend karakter draagt, het zijn allemaal vragen, die ze zich maar liefst niet stellen, omdat ze die toch niet beantwoorden kunnen.

Al wat ze doen kunnen is, drijven op het schoolbestuur. En ook waar dit in plichtsvervulling te kort schoot, zou er toch geen redres voor hen zijn. Immers er is maar één school. En zij allerminst zijn bevoegd en gerechtigd, om te oordeelen, ook omdat ze niet op de hoogte van het onderwijs zijn.

Alzoop, ze zenden hun kinderen eenvoudig naar de eenige voor hen bruikbare school.

Nu wordt op die school ook onderwijs in de Christelijke religie gegeven; doch, helaas, als een vak waarop bij de benoeming niet bijster veel wordt gelet.

Een schoolbestuur, dat zich, eer het benoemt, door opzettelijk onderzoek vergewist, of het onderwijs in de Christelijke religie veilig aan dezen man kan worden toevertrouwd, is een uitzondering.

Bij veelheid van candidaten zou dit allicht beter worden. Maar hoe, nu er bijna geen candidaten zijn, en men blijde is, zoo er zich althans iemand presentieert?

Doch in elk geval, ook al wordt er gekeurd, die keur gaat uit van het schoolbestuur en niet van de ouders.

En als nu een vader in zulk een dorp wonend, ook zijn kind naar die school zal zenden, wat middel heeft hij dan om den meester op dit punt te keuren?

Zal hij er zelf een tiental morgens in school bij gaan staan?

Maar zoo de ouders van alle candidaat-leerlingen dit deden, waar bleef dan de schoolorde?

En ook, is uit zulk aanhooren te oordeelen? Is de vader, die oordeelen wil, ook tot oordeelen in staat?

Veelal, helaas, niet.

En zoo is het resultaat, dat in de praktijk de ouders hun kinderen wel voor het onderwijs, ook in de Christelijke religie, aan zulk een stel onderwijzers moeten toevertrouwen, maar zonder ook maar enigszins in staat te zijn, om hun onderwijs te beoordeelen.

Werd dat onderwijs door een catechiseermeester gegeven, dan bezaten zij althans den waarborg, dat de kerk dezen onderwijzer in hun plaats keurde. Maar ook deze waarborg ontbreekt geheel bij een meester, die *buiten* elk verband met de kerk wordt aangesteld, en *buiten* elk verband met de kerk voortwerkt.

Stel dus, wat mogelijk ware, dat een der onderwijzers op aversechte wijze de Schrift verklaarde, of ook verkeerde gevoelens of leerstelling of redelijk gebied aan de leerlingen inprentte, de ouders zouden het of niet merken, of er, o, zoo weinig aan kunnen doen.

Hun kind van school afnemen? Goed, doch waar dan met hun kind heen? Een tweede en betere school is er niet. En op de openbare is het nog erger.

Zoo ziet ge wel, wat er in de praktijk van deze schoon opgezette, en o, zoo verdelijke theorie overblijft.

Wie zelf verantwoordelijk schuldig is, gelijk in *casu* de ouders aan de kerk, kan niet zonder keur en beding overdragen, en juist die keur is voor de ouders én feitelijk én naar het stelsel, *onmogelijk*.

Wil men derhalve de *lijn der ouders* afloopen, iets wat we toejuichen, dan zou hier tweedee uit volgen: 1°. dat de ouders het schoolbestuur moeten benoemen, of althans op die keuze een beslissenden invloed moeten kunnen uitoefenen; 2°. dat het schoolbestuur voor wat het onderwijs in de Christelijke religie aangaat, geen onderwijzer moest aanstellen, dan die kerkelijk gekeurd was; en 3°. dat de ouders, als gequalificeerde leden der kerk, die voor en door de Doopbelofte aan den kerkeraad verantwoordelijk staan, het onderwijs in de Christelijke religie niet aan de school overdragen, dan onder de conditie, die op hen zelve drukt, t. w. dat de verantwoording aan den kerkeraad doorga.

En zoo nu komen we ook langs deze lijn uit bij hetzelfde punt, waarbij we een vorig maal uitkwamen, t. w. dat niet de kerk eischend bij het schoolbestuur, maar wel controleerend bij de ouders, als kerkleden, moeten optreden. En dat omgekeerd de ouders, en als door hun initiatief ontsaande, de schoolbestuurders, zelve het toezicht van den kerkeraad, voor wat het onderwijs in de Christelijke religie aangaat, moeten inroepen.

Zelfs wordt deze conclusie hier nog versterkt.

Immers, plaatst ge het schoolbestuur van een vrije vereniging tegenover de kerk, dan kunt ge het zoeken van dien band wel aanraden, maar blijft het opvolgen van dien raad vrij. Er kunnen toch in zulk een bestuur ook leden zitten, die tot een andere kerk behooren.

Stelt ge u daarentegen op het standpunt, dat de ouders, als leden der kerk, handelend optreden, het schoolbestuur kiezen, en de schoolvereniging van zich doen uitgaan, in hun kwaliteit van ouders der schoolgaande kinderen, dan staan ze ook als zoodanig onder de Doopbelofte, en zijn ze aan de kerk verantwoordelijk voor hun doen.

In een Universiteit titel van P schijnt, kon voor over die Inricht vroede besacht van de quaestie lang stelt, Esuriens, toch in di dat door d Universiteit studenten tegendeel is Doch ap Ik wil re staande pre Nederland. van die jor anede der i gen schat v toch later a voedsel zulle geestelijk lev toch van zo de dorst naa Dacht me brek op bed met liefvelo len, wat hu hartesacht en vergaderden, die hun in nut zullen z zouden word en vrane geesten, die sche Waarhe oogen gestel loogies eenm met de on eenwilt? O naivete als het Oost zijt gij van venataande v de ware toed En dan g aldus voort Ziet lezers een stil, nee

